

ТИПОЛОГІЯ НЕПОВНОЛІТНІХ ЖЕРТВ КРИМІНАЛЬНО ПРОТИПРАВНИХ ПОСЯГАНЬ В УКРАЇНІ

TYPOLOGY OF JUVENILE VICTIMS OF CRIMINALLY ILLEGAL INVESTIGATIONS IN UKRAINE

Тіточка Т.І., к. ю. н.,
докторант докторантури

Донецький державний університет внутрішніх справ

У статті автор розглядає типологію неповнолітніх жертв кримінально протиправних посягань в Україні. Вказується, що кримінально протиправна поведінка формується під впливом низки чинників, основними з яких є прагнення особи отримати бажаний результат, якого не можна досягти правомірним шляхом. До структури особистості неповнолітньої жертви кримінального правопорушення має входити: 1) демографічні ознаки – особливості людини, які характеризують її як біологічну, розумну істоту, наділену певними елементарними рольовими функціями (стать, вік, сімейне положення тощо); 2) соціально-побутові – особливості людини, набуті внаслідок дорослішання, якими обумовлено якість виховання в родині, закладах освіти тощо. Соціально-побутові ознаки визначають загальне уявлення неповнолітнього про базові речі; 3) громадянсько-рольові – особливості людини, які формують її як громадянина країни (дотримання конституційних обов'язків); 4) морально-ціннісні – уявлення неповнолітнього про духовність, саморефлексія, розуміння найвищої цінності людського буття та усіх, пов'язаних із цим матерій; 5) психолого-медичні – особливості, які обумовлені відхиленнями у здоров'ї дитини, що сприяє віктимізації; 6) кримінологічні – інтеракція із кримінальним правопорушником та всі пов'язані із цим об'єктивні та суб'єктивні фактори віктимізації. Запропонована структура обумовлює відповідну типологію неповнолітніх жертв кримінальних правопорушень. Підсумовується, що до типів неповнолітніх жертв кримінального правопорушення можна віднести: 1) всебічно-віктимний – неповнолітні особи, наділені рисами, які обумовлюють її високий віктимний потенціал; 2) ірраціонально-некритичний – неповнолітні особи, які є віктимними через своє незнання та невміння правильно оцінювати життєві ситуації; 3) провокативно-імпульсивний – активно-агресивні неповнолітні, які своїми діями провокують суб'єкта на вчинення кримінального правопорушення; 4) лабільний – неповнолітні особи, які несвідомо ставлять себе під загрозу через психологічні особливості нервової системи та швидкості сприйняття (такі особи часто стають хронічними/рецидивними жертвами); 5) жертви-ретристи – неповнолітні особи, віктимна поведінка яких обумовлена фактичною віддаленістю від суспільства, що призвело до втрати орієнтування у правилах безпечної поведінки.

Ключові слова: неповнолітній, кримінальне правопорушення, жертва, віктимна поведінка, структура особистості, типологія.

In the article the author considers the typology of juvenile victims of criminally illegal encroachments in Ukraine. It is pointed out that criminally illegal behavior is formed under the influence of a number of factors, the main of which is the desire of a person to obtain the desired result, which can not be achieved in a lawful way. The personality structure of a juvenile victim of a criminal offense should include: 1) demographic characteristics – human characteristics that characterize him as a biological, intelligent being, endowed with certain basic role functions (gender, age, marital status, etc.); 2) social and domestic – human characteristics acquired as a result of growing up, which determine the quality of education in the family, educational institutions, etc. Socio-domestic characteristics determine the general idea of the minor about the basic things; 3) civic-role – features of a person that shape him as a citizen of the country (compliance with constitutional obligations); 4) moral and value – the minor's idea of spirituality, self-reflection, understanding of the highest value of human existence and all related matters; 5) psychological and medical – features that are due to abnormalities in the health of the child, which contributes to victimization; 6) criminological – interaction with the criminal offender and all related objective and subjective factors of victimization. The proposed structure determines the appropriate typology of juvenile victims of criminal offenses. It is concluded that the types of juvenile victims of a criminal offense include: 1) comprehensive-victim – minors endowed with traits that determine its high victim potential; 2) irrational-uncritical – minors who are victimized due to their ignorance and inability to properly assess life situations; 3) provocative-impulsive – active-aggressive minors who by their actions provoke the subject to commit a criminal offense; 4) labile – minors who unknowingly put themselves at risk due to the psychological characteristics of the nervous system and the speed of perception (such persons often become chronic / recurrent victims); 5) victims-retrievers – minors whose victim behavior is due to the actual distance from society, which led to a loss of orientation in the rules of safe behavior.

Key words: juvenile, criminal offense, victim, victim behavior, personality structure, typology.

Постановка проблеми. Представники сучасної віктимологічної науки все частіше почали робити спроби відійти від класичного розуміння сутності віктимної поведінки потерпілого від кримінального правопорушення та особливостей його особистості як детермінанта віктимності. Однак, не дивлячись на це, закладений «скелет» уявлення про кримінально небезпечну поведінку залишається універсальним та являє собою схему: «віктимогенні чинники та фактори – викривлення уявлення про здорову та безпечну поведінку – неприйняття потенційної кримінально протиправної небезпеки – віктимізація». Отже, ми можемо стверджувати, що віктимна поведінка завжди починається із компліції внутрішніх та зовнішніх чинників, котрі негативно впливають на свідомість людини. При цьому, на жаль, віктимна поведінка інколи трансформується у кримінально протиправну, що обумовлено тим, що вони обидві мають спільне ядро, яким є девіантність. Таким чином, враховуючи актуальність та доцільність розгляду структури та типології жертви кримінального правопорушення як «керівного центру» віктимності, пропонуємо зупинитись на цьому питанні більш детально.

Стан опрацювання проблематики. Питанням визначення типології неповнолітніх жертв кримінально протиправних посягань в Україні присвятили свої праці такі вчені як М. Андріяшевська, Ю. Антонян, Л. Давиденко, П. Дагель, А. Джужа, О. Джужа, А. Закалюк, А. Зелінський, В. Коновалова, Н. Кузнецова, В. Мінська, О. Михайлов, Є. Мойсєєв, О. Литвинов, Є. Назимко та ін. При цьому, не дивлячись на зацікавленість теоретиків досліджуваною тематикою, низка проблем залишається невирішеною.

Метою даної статті є дослідження типології неповнолітніх жертв кримінально протиправних посягань в Україні.

Виклад основного матеріалу. Поведінка жертви об'єктивно виступає в ролі істотних і навіть вирішальних кримінологічних складових частин механізму злочину. Залежно від конкретних обставин її поведінка може бути однією з причин або умовою, що сприяє вчиненню злочину [1, с. 216]. Однак сама по собі поведінка жертви не може призвести до злочину, вона обов'язково взаємодіє з негативними факторами, які належать до злочинця [2, с. 142]. Нерідко в механізмі злочину ролі злочинця і жертви тісно

переплітаються, тоді взагалі доводиться констатувати той факт, що відмінність між ними досить відносна, оскільки лише випадок вирішує, хто стане потерпілим, а хто злочинцем. До того ж ці ролі можуть взаємозамінюватися і поєднуватися в одній особі. Наприклад, у ситуаціях, пов'язаних з нападом в ході бійки, сторони взаємно завдають один одному шкоду, від важко вловимих нюансів залежить, за ким у цьому залишиться перевага [1, с. 216]. Кримінально протиправна поведінка формується під впливом низки чинників, основними з яких є прагнення особи отримати бажаний результат, якого не можна досягти правомірним шляхом. В загальному сенсі під механізмом кримінально протиправної поведінки необхідно розуміти систему особистих якостей особи, якими обумовлені її алгоритмічні дії, спрямовані на реалізацію кримінально протиправного інтересу та досягнення бажаного результату.

Особливості особистості жертви завжди корелюються із ситуативно-варіативним фактором, який обумовлює конкретний вид протиправного діяння у відношенні конкретної особи. По-друге, під час характеристики жертви, у т. ч. – неповнолітньої ми маємо враховувати медичну сторону її особистості, тобто певні захворювання, котрі обумовлюють її ввічливість. Отже, під структурою особистості неповнолітньої жертви кримінального правопорушення необхідно розуміти сукупність об'єктивних та суб'єктивних чинників та факторів, котрі впливають на індекс ймовірності потрапляння підлітка у кримінально протиправну ситуацію, що обумовлено наявністю сприяючих умов. Враховуючи вказане, вважаємо, що до структури особистості неповнолітньої жертви кримінального правопорушення має входити: 1) *демографічні ознаки* – особливості людини, які характеризують її як біологічну, розумну істоту, наділену певними елементарними рольовими функціями (стать, вік, сімейне положення тощо); 2) *соціально-побутові* – особливості людини, набуті внаслідок дорослішання, якими обумовлено якість виховання в родині, закладах освіти тощо. Соціально-побутові ознаки визначають загальне уявлення неповнолітнього про базові речі; 3) *громадянсько-рольові* – особливості людини, які формують її як громадянина країни (дотримання конституційних обов'язків); 4) *морально-ціннісні* – уявлення неповнолітнього про духовність, саморефлексія, розуміння найвищої цінності людського буття та усіх, пов'язаних із цим матерій; 5) *психолого-медичні* – особливості, які обумовлені відхиленнями у здоров'ї дитини, що сприяє ввічливізації; 6) *кримінологічні* – інтеракція із кримінальним правопорушником та всі пов'язані із цим об'єктивні та суб'єктивні фактори ввічливізації. Запропонована структура обумовлює відповідну типологію неповнолітніх жертв кримінальних правопорушень.

Відтак, один із найвідоміших дослідників питань ввічливізації держав пострадянського простору Д. Рівман наводить широке коло критеріїв виокремлення типів жертв злочинів: «Залежно від ставлення жертв злочинів до злочинця, залежно від морально-психологічних ознак жертв, залежно від ступеня вини жертв тощо». Крім цього, згаданий автор пропонує провести типологію жертв злочинів залежно від тяжкості злочинів, від яких вони постраждали. За цим критерієм можна виокремити жертв злочинів невеликої тяжкості, жертв злочинів середньої тяжкості, жертв тяжких злочинів та жертв особливо тяжких злочинів» [1, с. 52]. Фахівці надають такий коментар: «Вічливі поведінка – це дії або бездіяльність особи, що зумовили вибір її у ролі жертви і стали приводом для вчинення злочину в конкретній життєвій ситуації. За своєю суттю вічливі поведінка – це небезпечна для суб'єкта поведінка в ситуації взаємодії зі злочинцем. Небезпечною така поведінка стає з урахуванням особливостей місця, часу та сценарію розвитку подій перед вчиненням злочину або у момент злочинного посягання. Вічливі поведінка повертає увагу зловмисника, зумовлює вибір жертви,

стає приводом для вчинення злочину проти конкретної особи, яка виявилася підвищено уразливою у конкретній ситуації. За формою вини така поведінка переважно є необережною. Значно рідше люди навмисно наражаються на небезпеку протиправних посягань. За моментом виникнення вічливі поведінка передувє вчиненню злочину або проявляється у момент взаємодії злочинця і жертви. Так само розгортання та зміна вічливі поведінки відбувається у ході вчинення злочину. Проявів вічливі поведінки відносно небагато, здебільшого вони є типовими. Вічливі поведінка становить зовнішній прояв вічливі особі. Вона формується під впливом генотипу, життєвого досвіду та середовища проживання» [3, с. 125]. Насправді, запропоноване вище є занадто узагальненням та у глобальному сенсі не вирішує проблеми типології неповнолітніх жертв кримінальних правопорушень. На нашу думку, завжди необхідно враховувати той факт, що будь-яка жертва – це заручник власної поведінки та вміння реагувати на нестандартні ситуації. Дегермінація вічливі поведінки не залежить від тяжкості кримінального правопорушення, вона пов'язана в першу чергу зі ступенем фактичної ролі жертви у механізмі кримінально протиправної поведінки та її інтеракції із суб'єктом правопорушення. Тобто, нас має цікавити ступінь взаємозв'язку жертви із правопорушником, вини жертви та її загальна особистісна характеристика.

О. Джужа наводить комплексний підхід до досліджуваного питання, кладучи в основу класифікації ступінь вічливі. На його думку, це дає можливість виділити кілька типів жертв злочинів: 1) випадкова жертва – коли особа стає такою внаслідок збігу обставин. Взаємовідносини, що виникли між жертвою і злочинцем, не залежать від їх волі і бажання; 2) жертва з незначним ступенем ризику – особа, яка живе за нормальних для всіх людей факторів ризику, і вічливі якої зросла непередбачено під впливом конкретної несприятливої ситуації; 3) жертва з підвищеним ступенем ризику – особа, яка володіє низкою вічливі властивостей. До цієї категорії належать два основні види жертв: а) жертви необережних злочинів – коли характер роботи, що вони виконують, або їх поведінка у громадських місцях мають вищу, ніж звичайна, вічливі; б) жертви умисних злочинів, соціальний статус яких або роль, що вони виконують, містять підвищений ризик; 4) жертва з дуже високим ступенем ризику – особа, морально-соціальна деформація якої не відрізняється від правопорушників [4, с. 129, 130]. О. Юрченко вважає за доцільне провести класифікацію жертв злочинів залежно від характеру взаємовідносин між потерпілим та злочинцем, які передували злочину, відносячи до них: 1) ситуаційні жертви (вчинення злочину відбувається під впливом конкретної життєвої ситуації, що склалася; вибір жертви є випадковим; як правило, потерпілий і спричинювач шкоди не були знайомі і не мали ніяких стосунків. Це характерно, наприклад, для вбивства або заподіяння тяжких тілесних ушкоджень з хуліганських мотивів); 2) імовірнісні жертви (вчинення протиправних діянь стосовно цих осіб має імовірний характер. Злочинний наслідок, за таких обставин, є випадковим щодо конкретної жертви. Наприклад, у ході бійки мають значення фізичні особливості людини: сила, спритність, здатність першим заволодіти зброями злочину. Теоретично для учасників конфлікту існує рівна ймовірність стати злочинцем або потерпілим); 3) заздалегідь визначені жертви злочинних діянь (шкоди знають люди, пов'язані зі злочинцем родинними, дружніми, інтимними та іншими близькими стосунками. Найчастіше злочин є результатом несприятливої ситуації, що склалася ще задовго до його вчинення, напружених стосунків між учасниками конфлікту) [5, с. 11]. В контексті вищезазгаданих типологій та класифікацій, ми можемо підсумувати, що *на сьогоднішній день до типів неповнолітніх жертв кримінального правопорушення можна*

віднести: 1) всебічно-віктимний – неповнолітні особи, наділені рисами, які обумовлюють їй високий віктимний потенціал; 2) ірраціонально-некритичний – неповнолітні особи, які є віктимними через своє незнання та невміння правильно оцінювати життєві ситуації; 3) провокативно-імпульсивний – активно-агресивні неповнолітні, які своїми діями провокують суб'єкта на вчинення кримінального правопорушення; 4) лабільний – неповнолітні особи, які несвідомо ставлять себе під загрозу через психологічні особливості нервової системи та швидкості сприйняття (такі особи часто стають хронічними/рецидивними жертвами); 5) жертви-ретристи – неповнолітні особи, віктимна поведінка яких обумовлена фактичною віддаленістю від суспільства, що призвело до втрати орієнтування у правилах безпечної поведінки.

Як ми вже вище вказували, поряд із віктимною поведінкою завжди присутній ситуативно-рольовий фактор, котрий взаємопов'язаний із типом особистості неповнолітньої жертви. Такі ситуації не завжди вписані в механізм кримінально протиправної поведінки та часто існують самостійно, мотивуючи тим самим початок сценарію кримінально протиправної поведінки. Всі ситуації, в яких неповнолітній може стати жертвою незаконного діяння вчені поділяють на декілька видів, серед яких: 1) ситуації, у яких поведінка жертви спричиняє об'єктивну можливість учинення злочину: дії жертви, що призвели до аварійної ситуації на транспорті; всепрощення, яке дає злочинцеві змогу продовжувати злочинну діяльність; відсутність критичності, без якої шахрайство було б неможливим; 2) ситуації провокаційного характеру з негативною поведінкою жертви. У цих випадках поведінка жертви полягає в нападі, образі, приниженні, провокації, підбурюванні, загрози тощо; 3) ситуації провокаційного характеру з позитивною поведінкою жертви (наприклад, дії працівника поліції, який постраждав під час захисту третьої особи); 4) замкнуті ситуації, у яких дії жертви спрямовано на заподіяння шкоди собі самій (наприклад, заподіяння собі каліцтва з метою ухилення від військової служби, знищення власного майна тощо); 5) ситуації, у яких поведінка жертви є абсолютно нейтральною з точки зору впливу на поведінку злочинця і вчинення злочину [6, с. 90]. Тобто, виходячи із запропонованої типологізації, можна говорити про те, що моменту найвищої точки віктимності (безпосередньо злочинний акт) передують низка факторів: віктимна поведінка (яка включає в себе сукупність взаємопов'язаних дій: **суб'єктивні** – мотивації тих чи інших дій, які роблять вагомий внесок в механізм злочину, а саме: **латентна віктимна поведінка** (тривала позиція жертви, обумовлена небажанням співпрацювати із правоохоронними органами через страх помсти з боку злочинця, зневіра в поліції, небажання завдавати шкоду злочинцеві через родинні зв'язки із ним, матеріальну залежність тощо (Б. М. Головкін зазначає, що моментом виникнення стану латентності жертви є фактичне заподіяння злочином шкоди фізичній чи юридичній особі. Моментом припинення стану є правова легалізація постраждалої особи шляхом її встановлення та визнання потерпілим у кримінальному провадженні [7])); **рецидивна віктимна поведінка** (стійка думка про те, що світ не може існувати без злочинності, небажання слідувати заходам безпеки через віру про неминучість долі тощо); **недбала віктимна поведінка** (зумовлена необачністю, невіглаством, зухвалістю, а також іншими психологічними особливостями неповнолітнього) та **об'єктивні** – конкретні фактори та життєві ситуації, які спричинили вчинення злочину: **особливості особистості підлітка:** вік, стать, зовнішні дані тощо, які роблять його випадковою жертвою, через особливі присмаки злочинця (має місце, коли умови, в яких вчинюється суспільно небезпечне діяння не забезпечені поведінкою неповнолітнього: у денний час, у людному місці тощо); **конкретна життєва**

ситуація (комплекс дій, які мають місце лише у даний час та у даному місці): злочин, обумовлений непередбачуваною поведінкою злочинця (наприклад, завдання шкоди дитини батьками, які знаходяться у стані алкогольного/наркотичного сп'яніння тощо); злочин, обумовлений психічними захворюваннями злочинця (спонтанні гвалтівники, агресори тощо) [8, с. 93]. Варто звернути увагу, що не виокремлюючи в загальному сенсі окремі типи неповнолітніх жертв кримінальних правопорушень, ми не можемо не приділити окрему увагу підліткам, які потерпіли від суспільно небезпечних діянь сексуального характеру. Останнє можна пояснити тим, що сексуально перверсивна поведінка кримінального правопорушника у більшості випадків провокується або обумовлюється поведінкою неповнолітньої жертви.

Дійсно, у загальному розумінні типи неповнолітніх жертв сексуальних кримінальних правопорушень різко не відрізняються інших жертв таких злочинів. При цьому типологія таких осіб є дещо звуженою за рахунок частого домінування певних особливостей, котрі провокують кримінального правопорушника на вчинення протиправного діяння. Наприклад, якщо особа прагне вчинити крадіжку або грабїж / розбій, жертва частіше за все відіграє другорядну роль, оскільки на перший план виходять обставини, які сприяють правопорушенню (темний час доби, відсутність сторонніх осіб тощо). У випадку насильницького інцесту або будь-якого іншого суспільно небезпечного діяння сексуального характеру увага акцентується на потерпілому як на об'єкті бажання. Саме тому кримінальний правопорушник зазвичай звертає увагу на два таких аспекти: біологічні особливості жертви та поведінкові реакції. Вивчення статистики та судової практики дозволило нам підсумувати, що у більшості випадків такого роду кримінальне правопорушення вчиняється у відношенні малолітніх / неповнолітніх осіб, котрі мають привабливу зовнішність та пасивний тип поведінки (не прикладають надмірної кількості зусиль для захисту та попередження інцесту). Отже, враховуючи сказане, зазначимо, що **до найбільш розповсюджених належать такі типи жертв насильницького інцесту:** 1) фізично приваблива жертва – особа, котра за своїми зовнішніми даними, віком, іншими особливостями (у т. ч. і вадами) зовнішності відповідає сексуальним уподобанням кримінального правопорушника; 2) гендерно приваблива жертва – особа, котра відповідає уподобанням правопорушника за своєю статевою приналежністю; 3) активна жертва (у т. ч. і жертва-провокатор) – особа, котра своєю поведінкою (флірт, відвертий одяг тощо) «заохочує» сексуальні зазіхання кримінального правопорушника; 4) пасивна жертва – особа, котра усвідомлює вчинення у відношенні себе сексуального насильства та або взагалі не вчиняє дій, спрямованих на самозахист, або вчиняє їх не в повній мірі; 5) жертва обставин – особа, яка потерпіла від сексуального насильства через збіг певних обставин (алкогольна агресія правопорушника, відсутність інших осіб, котрі відповідали б уподобанням правопорушника). «Жертва, потрапляючи в екстремальну ситуацію здійснення проти неї акту насильства, намагається уникнути цієї ситуації або звести до мінімуму можливі негативні наслідки. У такий момент у жертви виникає кілька варіантів поведінки для досягнення зазначеної мети. Вибір варіантів поведінки відбувається з урахуванням як попереднього власного, так і чужого життєвого досвіду, а також на підставі власних особистісних якостей. Якщо у центральній нервовій системі людини переважають процеси гальмування, то, потрапляючи в екстремальні умови здійснення проти неї акту насильства, вона поводить себе в перший момент пасивно, не починаючи практично ніяких активних дій. І навпаки, людина, у якій переважають процеси збудження, починає негайно випробовувати різні варіанти виходу із ситуації, що виникла. Час перебування

в такому «мобілізованому» стані залежить від швидкості зміни нервових процесів у даної людини. Чим вищою для жертви є значимість можливої втрати, тим вищим є загальний рівень її емоційної напруги. У міру розвитку ситуації й усвідомлення жертвою неможливості уникнути насильства рівень її емоційної напруги підвищується. Якщо ж постраждала сторона є невпевненою у своїх силах протистояти насильнику, емоції ще більше підсилюються. Передбачуваний негативний результат подій, що розвиваються, ще більше підсилює збудженість жертви. У цьому випадку, як показують результати досліджень, поведінка жертви може переходити у сферу неконтрольованої з її боку й зумовлюватися тими стереотипами, що були сформовані раніше» [9, с. 132]. Вивчення судової практики дозволило нам підсумувати, що більшість неповнолітніх жертв насильницького інцесту перебувала у стані крайнього стресу, у зв'язку із чим вони навіть не намагались зупинити реалізацію кримінальним правопорушником протиправного умислу. Максимальні дії були такими: жертви просили насильника зупинитись та припинити свої дії, плакали або намагались кликати на допомогу. Зустрічної агресії майже не було, що свідчить про відсутність своєчасної необхідної оборони.

Висновки. Таким чином, проведене дослідження дозволило підсумувати, що *під особою жертви кримінального правопорушення* необхідно розуміти сукупність суб'єктивних соціально та юридично значущих особливостей, котрі в поєднанні з іншими об'єктивними умовами та обставинами сприяють та/або обумовлюють схильність людини стати жертвою суспільно небезпечного діяння тим самим віктимізуючи її під структурою особистості неповнолітньої жертви кримінального правопорушення необхідно розуміти сукупність об'єктивних та суб'єктивних чинників та факторів, котрі впливають на індекс ймовірності потрапляння підлітка у кримінально протиправну ситуацію, що обумовлено наявністю сприяючих умов. Враховуючи вказане, вважаємо, що до струк-

тури особистості неповнолітньої жертви кримінального правопорушення має входити: 1) *демографічні ознаки* – особливості людини, які характеризують її як біологічну, розумну істоту, наділену певними елементарними рольовими функціями (стать, вік, сімейне положення тощо); 2) *соціально-побутові* – особливості людини, набуті внаслідок дорослішання, якими обумовлено якість виховання в родині, закладах освіти тощо. Соціально-побутові ознаки визначають загальне уявлення неповнолітнього про базові речі; 3) *громадянсько-рольові* – особливості людини, які формують її як громадянина країни (дотримання конституційних обов'язків); 4) *морально-ціннісні* – уявлення неповнолітнього про духовність, саморефлексія, розуміння найвищої цінності людського буття та усіх, пов'язаних із цим матерій; 5) *психолого-медичні* – особливості, які обумовлені відхиленнями у здоров'ї дитини, що сприяє віктимізації; 6) *кримінологічні* – інтеракція із кримінальним правопорушником та всі пов'язані із цим об'єктивні та суб'єктивні фактори віктимізації. Запропонована структура обумовлює відповідну типологію неповнолітніх жертв кримінальних правопорушень.

До типів неповнолітніх жертв кримінального правопорушення можна віднести: 1) всебічно-віктимний – неповнолітні особи, наділені рисами, які обумовлюють її високий віктимний потенціал; 2) ірраціонально-некритичний – неповнолітні особи, які є віктимними через своє незнання та невміння правильно оцінювати життєві ситуації; 3) провокативно-імпульсивний – активно-агресивні неповнолітні, які своїми діями провокують суб'єкта на вчинення кримінального правопорушення; 4) лабільний – неповнолітні особи, які несвідомо ставлять себе під загрозу через психологічні особливості нервової системи та швидкості сприйняття (такі особи часто стають хронічними/рецидивними жертвами); 5) жертви-ретристи – неповнолітні особи, віктимна поведінка яких обумовлена фактичною віддаленістю від суспільства, що призвело до втрати орієнтування у правилах безпечної поведінки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ривман Д. В. Кримінальна віктимологія. Санкт-Петербург : Питер, 2002. 304 с.
2. Давиденко В. Л. Роль потерпілого в механізмі злочинної поведінки. *Європейські перспективи*. 2014. № 7. С. 141–144.
3. Головкін Б. М. Віктимна поведінка жертв злочинів. *Проблеми законності*. 2016. Вип. 135. С. 124–135.
4. Курс кримінології: Загальна частина : підручник: у 2 кн.: Кн. 1 / за заг. ред. О. М. Джужи. К. : Юрінком Інтер, 2001. 352 с.
5. Юрченко О. Роль віктимної поведінки потерпілих при вчиненні тяжких насильницьких злочинів проти життя та здоров'я особи : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Х. : Національна юридична академія імені Ярослава Мудрого, 2004. 18 с.
6. Джужа А. О., Тичина Д. М. Роль потерпілого (жертви) в механізмі вчинення злочину. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2017. № 4. С. 87–98.
7. Головкін Б. М. Поняття латентної віктимізації від злочинних посягань. URL: <http://inter.criminology.onua.edu.ua/?p=21808>
8. Назимко Є. С., Андріяшевська М. С., Тіточка Т. І. Ювенальна віктимологія: теоретико-правова модель : монографія. Запоріжжя : Гельветика, 2021. 208 с.
9. Ханна Дорота Сасаль. «Блакитні карти». Процедура втручання поліції на випадок домашнього насильства. Winrock International, 1999. 238 с.